

TRANSPORT MUHANDISLARINI TAYYORLASHGA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING AHAMIYATI

Ruziyev Islambay Samandarovich

Urganch davlat universiteti, t.f.n,dotsent
islambay68@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy va uslubiy asoslari, uning ahamiyati va transport muhandislarini tayyorlashda qo‘llanilishi tahlil qilingan. Shuningdek, transport muhandislarini kompetensiyaga asoslangan holda tayyorlash usullar va texnologiyalari, tamoyillari ni joriy etish orqali bo‘lajak transport muhandislarni tayyorlash sifatini rivojlantirishga va ularning mehnat bozorida muvaffaqiyatiga ahamiyati keltirilgan.

Kalit so‘zlar. Kompetentlik, bilim, usul, texnologiya, kasb, mahorat, shahs, muxandis, transport.

Hozirgi davrda jamiyatimizning jadal rivojlanishi oqibatida barcha sohalarda, hususan transport sohasida muammolarini hal qilishga qodir bo‘lgan yuqori malakali mutaxassislarga ehtiyoj yanada ortmoqda. O‘z navbatida, soha uchun muhandislarini tayyorlashda kompetentlik asosiy tushunchaga aylanmoqda.

Kompetentlik darajasi shaxsning o‘z bilim va ko‘nikmalarini turli sharoitlarda samarali qo‘llash, o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish va qo‘yilgan vazifalarning maqbul yechimlarini topish qobiliyati bilan belgilanadi. Ushbu tushuncha texnik bilimlardan tashqari, tahlil qilish, qaror qabul qilish, muloqot qilish, boshqarish, muammolarni hal qilish va muayyan sohada muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo‘lgan boshqa ko‘nikmalarni ham o‘z ichiga oladi.

Kompetentlik ham umumiy, ya’ni hayotning turli sohalarida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan va tor professional kontekstga xoc qo‘llanilishi mumkin. Zamonaviy ta’lim va boshqaruvda ko‘pincha kompetentlikga asoslangan yondashuv qo‘llaniladi, bu nafaqat bilimlarni, balki o‘zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli moslashish va professional faoliyat uchun zarur bo‘lgan vakolatlarni rivojlantirishga qaratilgan[1,13b].

Transport muhandisining kompetentligi kasbning xilma-xil talablarini aks ettiruvchi turli jihatlarni o‘z ichiga oladi. Bu yerda transport muhandisi kompetentligi tuzilishining ba’zi asosiy elementlari:

1. Texnik bilim va ko‘nikmalar: Transport muhandisi o‘z sohasi bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lishi kerak. Shuningdek, transport tizimlarini loyihalash, modellashtirish, sinovdan o‘tkazish va texnik xizmat ko‘rsatish bo‘yicha ko‘nikmalarga ega bo‘lish muhimdir.

2. Transport xavfsizligi bo‘yicha bilim: Transport muhandisi transport tizimlarida xavfsizlikni ta’minlash tamoyillari va usullarini tushunishi kerak, bu esa transport infratuzilmasini loyihalash va ishlatishda muhim ahamiyatga ega.

3. Boshqaruv ko‘nikmalari: Boshqaruv ko‘nikmalari transport muhandislik jarayonida loyihalarni tashkil qilish, guruhlarini, resurslarni boshqarish va belgilangan

muddatlarga rioya qilishda zarur bo'ladi.

4. Ko'p tarmoqli jamoalarda ishlash: Transport muhandisi oddiy va ko'p tarmoqli jamoalarda ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishi hamda arxitektorlar, ekologlar, shaharsozlikchilar kabi boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish kerak.

5. Muloqot ko'nikmalari: muhandis korxonalar mijozlari bilan hamkasblar, davlat organlari vakillari va boshqa manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qila olish ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak.

6. Axloqiy va kasbiy ko'nikmalar: Transport muhandisi yuqori axloqiy me'yorlarga muvofiq o'z ishi orqali jamiyatga, atrof-muhitga va fuqarolar xavfsizligiga hisobga olgan holda harakat qilishi kerak[3,280b].

Bular faqat transport muhandisi kompetentligining ba'zi jihatlari bo'lib, ular muayyan mutaxassislik, faoliyat sohasi va mehnat bozori talablariga qarab to'ldirilishi mumkin.

Transport muhandislarini tayyorlashda quyidagilarni o'z ichiga olgan kompetensiyaga asoslangan yondashuvni qo'llashimiz mumkin:

- kompetensiyaga asoslangan tayyorgarlik maqsadlarini belgilash
- o'quv dasturlarini moslashtirish
- talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish
- ish beruvchilar bilan hamkorlik

Transport muhandislarini tayyorlashda kompetensiyaga asoslangan yondashuvdan foydalanish bitiruvchilarda ushbu sohadagi muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur ko'nikma va bilimlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Transport muhandislarini tayyorlashda kompetensiyaga asoslangan yondashuvdan foydalanishning ba'zi jihatlari quyidagilardan iborat[5,30b]:

1. Kompleks kompetensiyalarni shakllantirish: Kompetensiyaga asoslangan yondashuv nafaqat texnik bilimlarni, balki muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan muloqot, loyihalarni boshqarish, analitik fikrlash kabi umumiy madaniy, shaxsiy va kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

2. Amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish: Kompetensiyaga asoslangan yondashuvda muhim xususiyatlaridan biri bilimlarni amalda qo'llashga katta e'tibor beriladi. Undan foydalangan holda muhandislik sohasi bo'yicha o'qitilgan talabalar haqiqiy loyihalar bilan ishlash tajribasiga ega bo'lib, berilayotgan materialni yaxshiroq o'rganishga yordam beradi.

3. Ta'limni individuallashtirish: Kompetensiyaga asoslangan yondashuv talabaning individual xususiyatlarini hisobga olishni ham o'z ichiga oladi, bunda uning kuchli tomonlarini rivojlantirish, o'qitishni uning ehtiyojlariga moslashtirish va shu orqali o'quv jarayoni samaradorligini oshirish imkonini beradi.

4. Natijalarni kompetensiyalarga qarab baholash: Kompetensiyaga asoslangan yondashuvning muhim elementi talabalarning kompetensiyalari orqali erishilgan yutuqlarini baholash bo'lib, u nafaqat bilim darajasini, balki o'quv jarayonida egallagan ko'nikmalarini ham baholash imkonini beradi.

5. Mustaqil faoliyatni rag'batlantirish: Kompetensiyaga asoslangan yondashuv talabalarning mustaqil faoliyat olib bo'rish, muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi hamda moslashuvchan qobiliyatlarni va doimiy mustaqil o'rganish qobiliyatini yaxshilaydi.

O‘z vavbatida, ushbu tamoyillar transport muhandislik ta’lim yo‘nalishi bitiruvchilariga nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki transport sohasida muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan amaliy ko‘nikmalar va shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirish imkonini beradi.

Transport muhandislarini kompetensiyaga asoslangan holda tayyorlash quyidagi usullar va texnologiyalardan foydalanish mumkin[6,26b].:

- loyihaga asoslangan ta'lim
- muammoli ta'lim
- Keys usuli
- interfaol usullar va boshqalar.

Yuqorida ko‘rsatilgan usullar va texnologiyalar qo‘llash orqali talabalarda quyidagi ko‘nikmalarni shakllantirishi mumkin:

1. Loyihaga asoslangan ta'lim: Bu usul talabalarni transport sohasidagi muhandislik masalalariga qaratilgan masalalarni hayotdagi haqiqiy loyihalarni bajarishni o‘z ichiga oladi. Loyihaga asoslangan ta'lim amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, jamoa bilan ishlash, muammolarni yechish va real holatlarda qaror qabul qilishga yordam beradi.

2. Muammoli ta'lim: Bu yondashuv transport muhandislari duch keladigan muayyan muammolarni hal qilish nazariyasi va usullarini o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Muammolar hayotiy vaziyatlardan olinishi mumkin, bu esa talabalarda tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

3. Keys metodi: Bu usuldan foydalanish talabalarga amaliyotda uchraydigan real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish va muhokama qilish imkonini beradi, bu esa tahlil qilish ko‘nikmalarni rivojlantirishga, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda va transport sohasidagi muhandislik faoliyatining murakkabliklarini tushunishga yordam beradi.

4. Interfaol usullar: Munozara, ishbilarmonlik o‘yinlari, simulyatsiya kabi interfaol usullardan foydalanish talabalarning faol ishtirokini rag‘batlantirish, o‘zaro tajriba almashish, shuningdek, muloqot va muammoli izlanish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

5. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish: O‘quv jarayonini AKTdan foydalangan holda modernizatsiya qilish jumladan, talabalarga virtual laboratoriyalar, onlayn kurslar, vebinarlar zamonaviy bilim va resurslardan foydalanish, shuningdek zamonaviy transport muhandislari uchun muhim raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi[2,397b].

Bu usul va texnologiyalardan ta'lim muassasalarida hamda transport muhandislari uchun o‘quv dasturlarida foydalanish ushbu sohada mutaxassislarni tayyorlashda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni ta'minlash imkonini yaratadi.

Yuqoridagilarga asosan, transport muhandislarini tayyorlashda kompetensiyaga asoslangan yondashuv hozirgi davr talabi hisoblanadi . U talabalarda nafaqat bilim va ko‘nikmalarni, balki ularni real vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatini rivojlantirishga imkoniyat yaratadi. Shunig uchun kompetensiyaga asoslangan yondashuvni joriy etish orqali bo‘lajak transport muhandislarni tayyorlash sifatini rivojlantirishga va ularning mehnat bozoridagi muvaffaqiyatiga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Андреева, Г. М. Компетентностный подход в образовании: проблемы и перспективы / Г. М. Андреева // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. - 2005. - № 1. - С. 3-14.
2. Adilov V.B. Texnika oliy ta'lim muassasalarida axborot texnologiyalar yordamida talabalar kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning nazariy asoslari // NamDU ilmiy axborotnomasi. – Namangan, 2021y. – №2– В 397-402. (13.00.00; № 30) .
3. Юдина Е. Г. Формирование профессиональных компетенций студентов в инженерном образовании: монография / Е. Г. Юдина. - Москва: Центр образовательных технологий, 2012. - 280 с.
4. Ключников В.А. Педагогика: учебник. -Москва: Академия, 2009. - 544 с.
5. Дорофеев А. Профессиональная компетентность как показатель качества образования // Высшее образование в России. — 2005. - №4. - С.30-33
6. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход // Высшее образование сегодня. - 2004. - №8. -С.26